

Ett liv i samklang med naturen

Ett koncept under konstruktion, ett politiskt projekt, en process av lärande och en livsåskådning. Buen vivir är många saker samtidigt. Röster från Latinamerika har rest till Guatemala för att utforska arbetet för buen vivir i praktiken.

Text och foto: Anna Nylander

GUATEMALA. Leonardo Yaxon står mitt i familjens skivande gröna morotsland. Intill honom rinner en liten flod, ett stycke bort växer majs och bönor och nyplanterad broccoli, alltsammans omfamnat av gröna skogsklädda kullar. Han tittar upp från morotslandet och gör en svepande handrörelse över odlingarna.

–Att odla naturligt är värt att jobba för, säger han.

–Jag odlar inget genmodifierat och med mycket mindre kemikalier än mina grannar. Jag kan äta mina

egna grönsaker och jag vet att de inte är besprutade, utan helt naturliga.

Leonardo och hans familj håller på att ställa om till ett helt ekologiskt jordbruk. Genom ett projekt drivet av Ceiba, en basorganisation till Latinamerikagruppernas samarbetspartner Waqib' Kej i Guatemala, har familjen fått kunskap om hur de kan gå till väga för att odla i harmoni med naturen och samtidigt må bättre. Projektet hjälper småbrukare att

odla utan kemikalier som ofta utarmar jordarna och har negativa hälsoeffekter, samt att diversifiera sin produktion vilket ger en mer varierad kost och säkrare inkomst. En typ av odling som går i samklang med livsfilosofin buen vivir.

Att samexistera i kosmos

Inom buen vivir pratar man om *cosmoconvivencia*, att samexistera i kosmos, och menar att naturen, precis

Att odla ekologiskt har gett småbrukarna i Solalá, Guatemala, bättre ekonomi.

Jag odlar inget genmodifierat och med mycket mindre kemikalier än mina grannar. Jag kan äta mina egna grönsaker och jag vet att de inte är besprutade, utan helt naturliga.

som människor, har rättigheter. Eftersom människan har privilegiet att ha ett medvetande bör vi använda det för att säkerställa denna samexistens. För vårt välmående är det viktigt att bruka jorden, men vi måste göra det på ett sätt som vårdar den, inte utarmar den. Leonardo och hans familj strävar efter detta genom att använda naturens egna produkter för att förbättra skördarna. Tvärtemot vad vissa tror, tjänar de dessutom på det ekonomiskt, även kortsiktigt.

–Det blir till och med lite billigare att producera ekologiskt och skörden blir finare. Till insektsmedel använder jag chili och vitlök som jag odlar själv och organiskt gödningsmedel gör jag av en speciell blandning av grödor som går att odla på gården, som sedan får fermentera i 15 dagar.

Det mesta av grönsakerna; morötter, broccoli och potatis säljer han till den lokala eller inhemska marknaden. Ärtor, som han säljer för export är på gång att få en eko-märkning.

–Men det är inte därför jag odlar ekologiskt, jag gör det för barnens skull och för deras framtid, säger han självklart.

Uppre vid gårdshuset möter vi Leonardos fyra pojkar och hans fru Antonia som glatt visar upp andra delar av familjens produktion; höns och kaniner. Antonia tillhör precis som sin man urfolket Maya Kachic' och pratar framförallt på sitt modersmål med samma namn. Ceibas koordinatör i Solalá, Ana Maria Ramos, hjälper till att översätta och berättar att Antonia ställer frågor till henne om hur hon kan förbättra produktionen av en naturlig hudsalva hon lärt sig göra genom Ceibas utbildningar. Tack vare kurserna har traktens kvinnor fått lära sig att göra hudvårdsprodukter, ljus och annat av växter de kan hitta i naturen. Produkterna kan användas för eget bruk, men det är även ett sätt att stärka kvinnornas ekonomiskt, då de kan sälja varorna och tjäna sina egna pengar.

Att hålla världen i balans

Ett viktigt begrepp för att förstå buen vivir är *complementaridad*, eller komplementaritet. Det innebär att

STÖD

Nätverket Waqib'Kej består av ett 15-tal olika organisationer som tillsammans arbetar för att lära av varandra och komma närmare ett buen vivir. Sms:a LA till 72970 för att stödja Waqib'Kejs arbete. Sms:et kostar 50 kr.

Vad kan vi i Sverige lära av Guatemalas arbete för buen vivir?

allting har en funktion och bidrar ömsesidigt till att hålla världen i balans – ingenting är mer viktigt än det andra. Detta gäller även män och kvinnor. Jämställdhet har således en viktig roll i skapandet av buen vivir.

I och med kolonialiseringen har tyvärr tanken om komplementaritet och utövandet av detta skadats. Patriarkala strukturer har tagit över idé och praktik och idag finner vi inte sällan stora skillnader vad gäller jämställdhet mellan könen i många urfolkssamhällen. På grund av trippeldiskriminering (kön, etnicitet och klass) är, enligt Pan-amerikanska hälsoorganisationen PAHO, urfolkskvinnor den grupp i Guatemala som är lägst utbildade och har högst analfabetism, lägst lön och sämst tillgång till vård och rättvisa. För att återställa balansen jobbar därför Ceiba, Waqib' Kej och övriga urfolksrörelsen i Guatemala mycket hårt för att stärka kvinnor som politiska och ekonomiska aktörer.

Effektiv terrasodling

Tio minuters bilfärd från Leonardo och Antonia bor Cristina Guaracax med sin man Tomas och dotter Estela. Gården ligger vackert belägen i en sluttning och kor, får, kalkoner och höns är utspridda i olika

inhägnader. Till höger om bostadshuset är odlingen byggd i terrasser för att effektivisera produktionen och olika fruktträd är strategiskt utplacerade över hela gården. På andra sidan husen finns en medicinalträdgård med örter och blommor som ska kunna hjälpa för allt från halsbränna och huvudvärk till magproblem och inflammation av visdomständer.

Här används nya och traditionella agroekologiska metoder sida vid sida. Genom Ceibas projekt har familjen lärt sig att använda både moderna jordbruksmetoder och att uppskatta sina kunskaper om traditionellt jordbruk.

– Här är vår mask-kompost, säger Estela, lyfter på en svart presenning och petar runt med en pinne i jorden för att visa mig hur en speciell typ av mask processar matavfall och spillning från djuren på gården. Ett exempel på ny kunskap de fått och nu utvecklar genom att bygga ut eftersom det fungerat så bra.

Hon visar mig vidare till innergården där potatis och majs i flera färger ligger på tork. I ett av uthuset plockar hon fram olika fröer. Där finns potatisskott, ärtor, bönor och flera sorter av traditionell majs och Ana Maria Ramos förklarar hur de arbetar med sin fröbank.

– Här sparar familjen fröerna för att plantera nästa

skörd. Traditionella fröer som kommer härifrån är mer resistent för klimatet vi har här och de vet att de får hälsosamma grönsaker. Dessutom skyddar vi agrobiodiversiteten som är hotad i Guatemala.

Att använda traditionella fröer och att spara de bästa fröerna istället för att köpa nya varje år, är ett exempel på traditionell kunskap som ligger i linje med buen vivir. Genom att underhålla traditionella praktiska kunskaper återerövrar värdefulla och hållbara idéer, som annars skulle gå förlorade.

En plötslig störtskur hindrar oss från att fortsätta resan. Enligt buen vivir dömer man aldrig ut naturens nycker. Regnet är heligt och bönderna behöver det. Vi tar skydd inne på en *comedor*, ett lokalt matställe, medan regnet öser ner utanför. Från den vedeldade spisen doftar det gott av nygräddade tortillas, majsbröd, som serveras med svarta bönor, ost och grillat kött. Enligt buen vivir är det viktigt att ta hand om sig själv, för att även kunna ta hand om det omkring sig. Att mätta våra magar med lokalproducerad mat känns därför som ett helt korrekt sätt att praktisera buen vivir, innan vi lämnar Solalás kullar bakom oss, lite klokare och lite mer välmående. **R**

Familjen Guaracax mask-kompost (t.v.) och fröbank (under t.h.) och familjen Yaxons bevattnings-system (mitten) och diversifierade djurproduktion (över t.h.) är alla exempel på hur matproduktionen görs i harmoni med natur och människa i Sololá.

Traditionella fröer som kommer härifrån är mer resistent för det klimatet vi har här. Dessutom skyddar vi agrobiodiversiteten som är hotad i Guatemala.

Domingo Hernandez, urfolksledare i Latinamerikagruppernas samarbetspartner Waqib' Kej:

– Universellt för idén om buen vivir är att leva i harmoni med andra människor och naturen. Det kan användas som riktlinje. Varje land, region och samhälle måste sedan hitta sitt sätt att jobba för buen vivir i praktiken.

– En sak som är viktig är att hitta lösningar för hållbar matproduktion. Sverige har andra geografiska och ekonomiska förutsättningar och kan inte kopiera de agroekologiska metoderna som praktiseras i Guatemala. Däremot kan ni precis som vi värdera traditionell kunskap. Säkert hittar ni ledtrådar till lokala lösningar genom att undersöka hur urfolk och bönder producerat mat historiskt sett, utan att skada miljön. **R**

Anna Nylander